

ผู้นำที่ดีตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา*

A GOOD LEADER ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF BUDDHISM

พระมหาเกรียงไกร ฐิตวิโร

PhramahaKraingkai Titavero

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding author E-mail: titavero029@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอหลักการครองตนของผู้นำที่ดีตามหลักของพระพุทธศาสนา ผู้นำการปกครองและการบริหารที่ดีตามหลักธรรมปฏิบัติ นั้น ผู้นำต้องมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดี (Good Leader) อันเป็นคุณสมบัติที่ดีที่สำคัญ ของหัวหน้าฝ่ายบริหารลงมาถึงหัวหน้างานทุกระดับให้สามารถปกครองและบริหารองค์กรที่ตนรับผิดชอบให้ดำเนินไปถึงความสำเร็จอย่างได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูง และให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขอย่างมั่นคง ความเป็นผู้นำที่ดียังต้องเกิดจากการที่บุคคลได้เคยศึกษา ฝึกฝนอบรม พัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมนั้นมีมากมายที่เกี่ยวกับการครองตนของผู้นำที่ดีแต่ที่ไดยกตัวอย่างมาอธิบายนั้นประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม พรหมวิหารธรรม โลกบาลธรรม หลักธรรมอันทำให้งาม และหลักสัพพริสนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์และยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลก อยู่ ผู้นำจะประยุกต์และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับองค์กร เราจะเห็นได้ว่าปัจจุบันสภาพสังคมค่อนข้างเน้นในเรื่องของวัตถุมากกว่าความเอาใจใส่ในเรื่องของจิตใจหรือทางด้านคุณธรรมจริยธรรม หลายองค์กรจึงเกิดความวุ่นวายโกลาหลเพราะขาดหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงสามารถนำไปช่วยในกระบวนการพัฒนา แก้ไขปัญหา เพื่อนำพาไปสู่การปฏิบัติตน เพราะมนุษย์เท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่บริหารจัดการองค์กรที่ดีได้หากผู้นำจะนำหลักธรรมในการครองตนเข้ามาประกอบ หรือบูรณาการให้เข้ากับการบริหารงานในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้นำถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหาร หากผู้นำสามารถนำไปในทางตรงหรือทางที่ถูกต้ององค์กรย่อมนำไปสู่ความก้าวหน้า อย่างยั่งยืนและมั่นคง

คำสำคัญ: ผู้นำที่ดี, หลักธรรม, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article is an academic article. The purpose of this article was present the principle of dominance of a good leader according to the principles of Buddhism. Governing leaders and leaders of good administration leaders must have good leadership qualities, which is an important good feature of the head of the executive department down to the supervisor at all levels, to be able to govern and manage the organization to achieve success effectively high efficiency and to secure prosperity and peace. Good leadership also comes from the person who has studied. Practice and develop yourself to be a good leader according to Buddhist principles. There are many principles that relate to the presidency of a good leader, but those that have been cited

* Received 15 July 2023; Revised 29 July 2023; Accepted 30 July 2023

as examples include: Kalayanamittham, sublime states of mind, gracing virtues and the principles of Sappurisdhamma This is to fit the situation and the era of rapid changes in the world. It is up to the leader to apply and use it for the benefit of the organizations. Currently, society is quite focused on the subject of objects rather than caring for matters of mind or morality. Many organizations have caused chaos and chaos. because of the lack of spiritual attachment. Buddhist principles can therefore be used in the process of developing and solving problems in order to bring them into practice. Because only human beings can manage a good organization. The executives will bring the principles of dominance to assemble or integrate with the current management effectively because the leader is the heart of the management. If the leader can lead in the right way or the right way, the organization will surely lead to sustainable and stable progress.

Keywords: Good Leader, Principles, Buddhism

บทนำ

ในปัจจุบันสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นที่พูดถึงกันมากในเวลานี้ก็คือคุณธรรมจริยธรรมของผู้นำ เพราะหากผู้นำมีปัญหาในเรื่องจริยธรรม ก็ย่อมส่งผลให้คนในองค์กรมีปัญหาไปด้วย ทั้งในเรื่องของจริยธรรม ศีลธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรมองค์กร และแน่นอนว่าองค์กรใดที่มีปัญหาดังกล่าว องค์กรนั้นก็ย่อมสูญเสียความน่าเชื่อถือไปในที่สุด คุณลักษณะของผู้นำที่ดีนั้น มีอยู่ในทฤษฎีต่าง ๆ หลายทฤษฎี เช่น ผู้นำจะต้องรอบรู้งานในหน้าที่ของตน ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนในองค์กร ต้องกล้ารับผิดชอบ ต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือบางทฤษฎีอาจจะเพิ่มเติมเรื่องความอดทน มีความสามารถในการควบคุมสติอารมณ์ มีความรักดีต่อองค์กร เข้าไปด้วยก็ได้ แต่ที่ขาดไม่ได้ก็คือต้องมีความยุติธรรมและหลักธรรมพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งเป็นเสมือนหัวใจของผู้บริหารที่ดี (ประภัสสร เสวิกุล, 2566) ทุกองค์กรย่อมปรารถนาและให้การยอมรับนับถือผู้บริหารที่มีคุณภาพ นั่นก็คือเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ ความชำนาญงาน มีประสบการณ์ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล แต่ที่เหนือสิ่งอื่นใดคือความเป็นผู้มีคุณธรรม ในจิตใจและมีจริยธรรมที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นคุณสมบัติอันสำคัญ ที่จะเป็นส่วนเสริมให้ผู้บริหารนั้นสามารถครองตน ครองคน และครองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (บุญศรี ถาวร, 2566)

นักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความหมายของผู้นำ (Leader) คือ บุคคลที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่น กล่าวคือ บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นมา หรือได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าหรือผู้บริหาร ผู้นำองค์กร ในการดำเนินงานต่าง ๆ ในองค์กรต่าง ๆ ต้องอาศัยบุคคลที่เป็นผู้นำและมีความเป็นผู้นำจึงจะทำให้องค์กรดำเนินไปอย่างบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และนำพาหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ ไปสู่ความเจริญก้าวหน้า (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2552) นอกจากนี้ ผู้นำ ยังหมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลให้คนอื่นทำงานในระดับต่าง ๆ ที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (McFarland, 1979) ผู้นำนั้นเป็นผู้ที่มีศิลปะสูงใจ และอำนวยความสะดวกให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติภารกิจตามที่พึงประสงค์ด้วยการเชื่อฟังเชื่อมั่นเคารพนับถือ และร่วมมืออย่างจงรักภักดี ผู้นำนอกจากจะมีความสามารถแล้วยังต้องมีความดี คือ มีธรรมอีกด้วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา ลักษณะของผู้นำที่ดีนั้นต้องเป็นผู้นำที่มีธรรมในตนเอง คือ เป็นผู้มีธรรมเป็นเครื่องชี้นำในการปกครองและการบริหาร หลักธรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ ในพระไตรปิฎกมีมากมาย (พระชลญาณมุนี, 2561) ผู้นำเป็นบุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน จะเป็นการอยู่รวมกันก็ตามหรือกระทำการใด ๆ ร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดีไปสู่จุดหมายที่ตั้งใจ พากันไปด้วยดีนั้นหมายความว่า โดยถูกต้องตามธรรม บางทีเราอาจจะมองข้ามความถูกต้องตามธรรม เราอาจจะนึกแต่เพียงว่าให้บรรลุจุดหมายที่เรา

ต้องการก็เช่นกัน จุดหมายนั้นถ้าไม่ตั้งตามและไม่เป็นไปโดยถูกต้องตามธรรม ก็จะไม่ใช่ประโยชน์สุข ที่แท้จริง แม้ว่าจุดหมายนั้นตามปกติเราต้องการสิ่งที่เป็นประโยชน์สุข แต่ประโยชน์สุขที่แท้ก็คือ สิ่งที่เป็นธรรม หมายความว่า เป็นความจริงความแท้ความถูกต้องและได้มาโดยธรรม ถ้าหากว่าผู้นำ คือหัวหน้าโจร นำหมูโจรไปปล้นสำเร็จได้สิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์มา อย่างนี้ก็ไม่ถูกต้องตามธรรมเพราะ ไม่เป็นผลดีแก่ชีวิตแก่สังคมและแก่โลก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554) ลักษณะผู้นำที่ดีนั้น มีหลายอย่าง ลักษณะหลักที่สำคัญ ได้แก่ 1) การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงาน โดยให้ ผู้ร่วมงานเข้าใจและปฏิบัติภารกิจจนประสบความสำเร็จ สามารถทำงานร่วมกันได้ผลดีสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ 2) การมีเหตุผลและอุดมการณ์กว้างไกล 3) การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ยุติธรรม 4) การมีความอดทนอดกลั้นและกล้าเผชิญต่อเหตุการณ์ 5) การมีไหวพริบ ใจกว้าง มีหลักธรรมประจำใจ 6) การตัดสินใจอย่างรอบคอบ ถูกต้อง และทันเวลา 7) การรู้จักใช้ขีดความสามารถขององค์กรและบุคคล 8) การมีความสามารถในการใช้ภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงและ 9) การมีบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องมีศักยภาพในการใช้ภาวะผู้นำอย่างเหมาะสมในการสร้างความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันของทุกคนในองค์กร สามารถสร้าง ความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนทุกคนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรสามารถใช้ศิลป์ และกระบวนการของการมีอิทธิพลต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล และสามารถทำให้ผู้เกี่ยวข้อง เกิดศรัทธา มีความเชื่อถือ มีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานตลอดทั้งสามารถสร้างสภาวะแวดล้อม สนับสนุนให้ร่วมมือกันสร้างประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ (ธีระ รุญเจริญ, 2553)

หลักธรรมคำสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ทันสมัย เป็นวิทยาศาสตร์ และสามารถนำมาปรับใช้ได้กับการดำรงชีวิต และการทำงานในปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องของภาวะผู้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เกี่ยวข้องกับผู้นำที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ (พสุ เดชะรินทร์, 2566) ภาวะผู้นำ หรือพฤติกรรมผู้นำเชิงพุทธได้ก่อตัวมาเป็นเวลายาวนาน จึงน่าจะเป็นบรรทัดฐานของผู้นำเชิงพฤติกรรมในเวลาต่อมา และถูกนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กรต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยเชิงพุทธ มีความเชื่อว่า ผู้ที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีความเป็นผู้ใหญ่ มีพฤติกรรมเหมาะสมกับตำแหน่ง และมีพฤติกรรมดีงาม ซึ่งสามารถเปลี่ยนตนเอง ผู้อื่น และองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้นำ ที่ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ที่เกี่ยวกับหลักความรู้การบริหาร และที่เกี่ยวกับหลักจริยศาสตร์ สามารถอธิบายในเชิงบริหาร กล่าวคือ พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของผู้บริหาร 4 ประการได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎก (สัมฤทธิ์ กางเพ็ง, 2562) ธรรมะสำหรับผู้บริหารเป็นสิ่งซึ่งแยกจากกันไม่ได้ ไม่ว่ายุคไหน สมัยไหน ผู้บริหารที่ขาดธรรมะเมื่อไร ขาดใจเมื่อนั้น สังเกตดู ประวัติศาสตร์ของนักบริหารทั่วโลก ช่วงที่รุ่งโรจน์จะเป็นช่วงที่เขามีธรรมะมากที่สุดและช่วงที่เขาร่วงโรยก็เป็นช่วงที่เขาทิ้งธรรมะมากที่สุด พระพุทธเจ้ายังทรงเคยตรัสถึง ภาวะผู้นำเอาไว้ว่า “ยามฝูงโคลอยน้ำข้ามฟาก หากโคที่เป็นผู้นำฝูงว่ายตรง โคที่เป็นบริวารก็ว่ายตรง แต่ถ้าโคที่เป็นผู้นำว่ายคด โคบริวารก็ว่ายคดตามไปด้วยเช่นกัน” หลักธรรมสำหรับสร้างภาวะผู้นำ ก็ทรงแสดงไว้หลายประการ ผู้นำเป็นผู้กำหนดชะตากรรมทั้งของตัวผู้นำ ผู้ตาม ขององค์กร ของสังคมและของโลกทั้งหมด ถ้าองค์กร บริษัท สถาบัน สังคม หรือประเทศใด มีผู้นำที่เปี่ยมไปด้วยภาวะผู้นำ (Leadership) องค์กร บริษัท สถาบัน หรือประเทศนั้น ๆ ย่อมมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าการณ์กลับเป็นในทางตรงกันข้ามองค์กรเป็นต้นนั้น ๆ ก็ย่อมจะพบแต่ความล้มเหลว (พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี, 2554)

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการส่งเสริมความเป็นผู้นำที่ดี ในสภาวะสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบันจึงมีความสำคัญ เพราะเป็นหลักที่จะช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้นำให้เกิดมีคุณธรรมความดีอยู่ในตนที่เรียกว่า หลักการครองตน อันจะส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นของผู้ตามต่อการบริหารงานในองค์กรทั้งองค์กรขนาดใหญ่ลงมาถึงขนาดเล็ก ทั้งจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้ตามได้นำไปประพฤติปฏิบัติ เสริมแรงให้เกิด

ความร่วมมือกันสร้างประโยชน์ร่วมกัน อันจะนำมาซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองและผาสุกอย่างยั่งยืนและมั่นคงในองค์กร และสังคมต่อไป

คุณลักษณะของผู้นำที่ดี

“ผู้นำ” เป็นบุคคลที่สำคัญในองค์กร มีบทบาทที่ต้องดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสภาวะโดยรอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โลกในทุกวันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความรู้ในเรื่อง “ภาวะผู้นำ” นั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับ ทุกองค์การในกระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ความเจริญทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของ สังคมจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างรวดเร็วมากเราจึงต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้ทันกับเหตุการณ์ของโลกปัจจุบันตลอดเวลา ผู้นำ (Leader) และ “ภาวะผู้นำ (Leadership)” จึงเป็นปัจจัยคู่สำคัญ ที่ต้องการเพิ่มมากขึ้นจนอาจเกิดวิกฤตภาวะผู้นำขึ้นได้ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาในสังคมของทุกชนชั้น ทุกระดับ จนกระทั่ง นำไปสู่ปัญหาในระดับประเทศในที่สุด ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีสององค์ประกอบที่สำคัญ คือ มีการปฏิบัติและการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม และ มีการนำอย่างมีจริยธรรม ทั้งในส่วนที่มองเห็นได้ และ มองเห็นไม่ได้ เช่น มีค่านิยมหรือหลักการที่ยึดถือจริยธรรมเป็นหลัก ซึ่งลักษณะทั้งสองนี้ ต้องมีอยู่อย่างเป็นปกติวิสัยตลอดเวลาเพื่อเป็นต้นแบบ และเพื่อสร้างความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือและความเคารพต่อตัวผู้นำเองและองค์กร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ มีเพื่อทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ เพื่อสร้างบรรยากาศองค์กรที่ดี เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรม และเพื่อความเคารพในตนเอง (วิโรจน์ สารรัตน์, 2557)

ผู้นำที่ดี ไม่ใช่เพียงผู้สั่งการเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม สามารถสร้างแรงจูงใจให้คนในทีมทำงานด้วยความเต็มใจ คุณสมบัติต่อไปนี้เป็นคุณสมบัติที่พบเห็นในการเป็นผู้นำที่ดี

1. ทศคติเชิงบวก (Positive Attitude) ผู้นำที่ดีต้องเป็นคนที่มีทัศนคติเชิงบวก หรือมองโลกแง่บวก แม้ว่าจะเจอสถานการณ์ที่เลวร้าย หรือวิกฤติต่าง ๆ หากผู้นำมีทัศนคติเชิงบวกจะมองเห็นโอกาสที่เป็นไปได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ สามารถยืนหยัดอยู่บนหนทางไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ พร้อมสร้างความเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นเพื่อเอาชนะปัญหา คุณลักษณะของทัศนคติเชิงบวก ได้แก่ เชื่อกันว่าเราทำได้, เชื่อกันในการกระทำว่าจะเกิดผลลัพธ์ที่ดี, เชื่อกันว่าสิ่งดี ๆ จะเกิดขึ้น เป็นต้นซึ่งตรงกันข้ามกับคนที่มีทัศนคติเชิงลบ จะมองไม่เห็นโอกาส มีความเครียด เกิดความกลัววิตกกังวล ไม่มั่นใจว่าจะทำได้

2. ความเชื่อมั่น (Confidence) ความเชื่อมั่น เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำ ผู้นำที่ดีจะต้องมีความมั่นใจในสิ่งที่ตนเองคิดหรือทำ เมื่อผู้นำแสดงออกด้วยความมั่นใจ ลูกน้องหรือผู้ตามย่อมรู้สึกถึงความมั่นคงและเชื่อมั่นที่จะปฏิบัติตาม ซึ่งต่างกับผู้นำที่ขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้าตัดสินใจ ไม่มีความมั่นใจยอมทำให้ลูกน้องหรือผู้ตามขาดความเชื่อมั่นในผู้นำไปด้วย

3. ยอมรับความล้มเหลวได้ (Ability to Embrace Failure) ผู้นำที่ดีต้องกล้ายอมรับความล้มเหลวและผิดพลาดของตนเอง เพียงแต่ต้องรู้ว่าควรแก้ไขอย่างไร การยอมรับความล้มเหลวคือโอกาสในการเรียนรู้แม้ยังไม่ได้ผลลัพธ์ความสำเร็จในเบื้องต้นแต่สิ่งสำคัญคือต้องกล้าที่จะก้าวเดินต่อไปและหาสาเหตุที่ทำให้ล้มเหลวให้ได้โดยเร็ว ซึ่งจะทำให้เป็นผู้นำที่เติบโตและแข็งแกร่งขึ้น

4. มีทักษะการสื่อสารและการรับฟังที่ดี (Good Communication Skills) ทักษะการสื่อสารเป็นคุณสมบัติสำคัญที่จำเป็นต้องมี ผู้นำที่ดีจะต้องมีทักษะการสื่อสารที่ดีเพื่อนำพาให้ทีมงานไปในทิศทางเดียวกัน และยังต้องมีทักษะการฟังที่ดีอีกด้วย เพื่อช่วยให้เข้าใจความรู้สึกที่แท้จริงของผู้พูด สามารถสะท้อนประเด็นได้ถูกต้อง

5. รู้จักการมอบหมายงานที่เหมาะสม (Knowing How and When to Delegate) การมอบหมายงานเป็นทักษะที่สำคัญ เพราะบทบาทของผู้นำจะต้องบริหารงานในภาพรวมมากกว่าทำงานเองทั้งหมด ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการมอบหมายงานได้แก่ การวางแผนและเตรียมการ มีรายละเอียดของงาน และกรอบเวลา

ชัดเจน สนับสนุน ให้คำแนะนำ ติดตามผล สามารถจัดปัญหาความขัดแย้ง และสร้างแรงจูงใจให้กับทีมได้ชื่นชมความสำเร็จของทีม เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ทีมงานอย่างตั้งใจ

6. มี Growth Mindset ทักษะสำคัญสำหรับผู้ที่จะเป็นแรงผลักดัน และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับทีม คือทักษะ “Growth Mindset” ผู้นำที่มี Growth Mindset จะมองปัญหาที่เจอในการทำงานว่าเป็นแรงกระตุ้นให้ตัวเองและทีมงานพยายามคิดค้นวิธีใหม่ ๆ เพื่อเอาชนะและก้าวข้ามปัญหาเหล่านั้นให้ได้

7. มีความรับผิดชอบ (Responsibility) ผู้นำที่ดีต้องมีความรับผิดชอบ คือทั้งรับผิดชอบและรับชอบ ทั้งในส่วนของการที่ตนเองต้องทำ และงานของทีมที่ตนดูแล เมื่อเกิดความผิดพลาดก็ต้องกล้ารับผิดชอบต่อสิ่งที่ผิดพลาด ไม่โยนความผิดให้ผู้อื่น ในขณะเดียวกันก็ต้องรับหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ได้เร็วที่สุด

8. การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning) สิ่งหนึ่งที่ทำให้คนเก่งหรือผู้นำระดับโลกหลายๆ คนประสบความสำเร็จมาจากวิธีคิดและวิธีการทำงานของเขา และเรื่องหนึ่งที่เขาเหล่านี้ทำอยู่เป็นประจำคือการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Leon Ho, 2023)

การเป็นผู้นำที่ดีตามทัศนะของท่านอาจารย์สุชุม นวลสกุลต้องมีการฝึกฝนคุณสมบัติสำคัญ 10 ประการเหล่านี้ คือ 1) มุ่งมั่นในการทำงานผู้นำต้องมีพลังในการทำงาน มุ่งมั่นสู่เป้าหมาย เพื่อขับเคลื่อนทีมให้กระตือรือร้นไปพร้อม ๆ กัน 2) สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำที่ดีต้องเป็นนักสื่อสารที่ดีด้วย สื่อสารได้ตรงประเด็น แม่นยำ ไม่อ้อมค้อม ไม่ว่าจะเป็นการชมเชย วิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ การบอกเป้าหมายและสิ่งที่ควรทำอย่างชัดเจน และควรสื่อสารอย่างพอเหมาะพอดี มีการลำดับความสำคัญอย่างเหมาะสม 3) มอบหมายงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำที่ดีไม่ต้องทำอะไรหมดทุกอย่าง เมื่อมอบหมายงานให้ทีมหลักสำคัญคือควรทำให้ลูกทีมรู้สึกว่าเขามีความสำคัญ และรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ 4) เป็นผู้ฟังที่ดี ผู้นำที่ดีจะเป็นผู้ฟังที่ดีด้วย ต้องฟังเป็นและถามเป็น เพื่อที่จะได้ข้อมูลและเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นช่วยตอบสนองได้อย่างมีประสิทธิภาพเข้าถึงประเด็น ต่าง ๆ ได้รวดเร็วขึ้น 5) มีระบบและระเบียบผู้นำที่มีระบบและระเบียบจะช่วยทำให้ทุกอย่างชัดเจน ไม่วุ่นวายไม่สับสน ช่วยให้ทีมงานได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ 6) มีส่วนร่วมกับทีมการเป็นผู้นำไม่ใช่การสั่งการหรือควบคุมเท่านั้นแต่ต้องมีส่วนร่วมกับทีม โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ทีมมีปัญหาหรือต้องการความช่วยเหลือ และที่สำคัญคือต้องแน่ใจว่า ทีมเข้าใจสิ่งที่กำลังทำอยู่ร่วมกัน 7) เป็นเจ้าของงานและความรับผิดชอบ ถึงจะมีการแบ่งงานให้ลูกน้องในทีมไปแล้ว แต่ผู้นำยังคงความเป็นเจ้าของงานและความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ตลอดเวลา 8) กล้าหาญและตรงไปตรงมา ผู้นำต้องกล้าเผชิญกับปัญหา กล้าพูดให้ทีมรู้จักจุดอ่อนของตัวเอง หรือสิ่งที่งานออกมาไม่ได้อย่างที่คาดหวัง เพื่อที่ทีมจะช่วยแก้ปัญหาได้ชัดเจนและไม่สับสน 9) รู้จักลูกทีมผู้นำต้องรู้จักจุดเด่นจุดด้อยของลูกน้อง และรู้ว่าอะไรบ้างที่ทำให้ทีมทำงานได้ดี ผู้นำควรจะต้องรู้ถึงชีวิตส่วนตัวลูกทีมด้วย เพราะจะช่วยให้เข้าใจและผลักดันได้อย่างเหมาะสม และ 10) เป็นผู้ตามที่ดี ผู้นำที่ดีจะเป็นผู้ตามที่ดีด้วย ด้วยการให้ค่าของทุกคนในทีม สร้างแรงบันดาลใจร่วม ส่งเสริมให้ลูกทีมสื่อสาร ระดมความคิดและเปิดกว้าง เพราะไม่อย่างนั้นผู้นำจะกลายเป็นผู้บังคับขัณฑ์ (สุชุม นวลสกุล, 2557)

หากจะกล่าวถึงความเป็นผู้นำที่ดี ตามทัศนะของผู้เขียน ผู้นำที่ดีในยุคปัจจุบันต้องดำรงตนอยู่ในหลักธรรมแห่งความรัก ความมีเมตตา ความสามัคคี ความเสียสละและมีความเที่ยงธรรม ยุติธรรม โดยเฉพาะในสภาวะที่โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่ผู้นำที่ดีจะต้องมีคือ สติ ความระลึกได้ และสัมปชัญญะ ความรู้ตัวรอบรู้ และทันสถานการณ์อยู่เสมอ จึงจะสามารถรู้ต้นตอของปัญหาและนำไปสู่การแก้ไขได้อย่างเป็นระบบ รวมทั้ง 1) ต้องมีวิสัยทัศน์ที่ดี มองการณ์ไกล 2) จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญ และ 3) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ฟังพาคคนอื่นได้ มีหลักธรรมครองตน ครองคน และครองงานได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า ผู้นำ (Leader) ที่ดีต้องมีภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership) มีเป้าหมายที่ชัดเจน มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีคุณธรรมจริยธรรม ที่จะนำพาผู้ตามให้ก้าวไปข้างหน้า และสร้างความร่วมมือให้ทุกคนสามารถบรรลุ

เป้าหมายสู่ความสำเร็จได้ภาวะผู้นำไม่ได้เกิดจากความอาวุโส อายุการทำงาน หรือตำแหน่งงานผู้นำที่ดีจะช่วยเพิ่มศักยภาพของผู้ตามให้ดียิ่งขึ้น และสนับสนุนให้ผู้ตามกลายเป็นผู้นำที่ดีได้ในอนาคต

ผู้นำที่ดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับผู้นำ นักบริหาร หรือนักปกครองที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองไว้อย่างมากมาย เพื่อให้ผู้นำหรือผู้บริหารนั้นได้ใช้อำนาจหน้าที่ เพื่อประโยชน์สุขแก่หมู่คณะอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าทรงเน้นถึง ความสำคัญของผู้นำหรือผู้บริหารเป็นอย่างมาก ว่าจะต้องประพฤติให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะการเป็นผู้นำที่ดีโดยใช้หลักธรรมในการครองตนที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของผู้นำที่ดีให้เป็นคุณสมบัติของผู้นำ ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อให้ผู้นำสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ในยุคโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี ดังนี้

หลักกัลยาณมิตรธรรม

หลักผู้นำจากพระพุทธศาสนาประการแรก คือ บทบาทของผู้นำกับการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่ว่าจะจากปัญหาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ ผู้นำขององค์กร ต่าง ๆ ต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกองค์กร (พสุ เดชะรินทร์, 2566) โดยผู้บริหารต้องใช้หลักกัลยาณมิตรธรรม หรือธรรมของกัลยาณมิตร 7 ประการ คือ

1. ปิโย คือ ความน่ารัก ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยที่ดี ทั้งการปฏิบัติตนต่อ ผู้ใต้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน การพูดจาง่ายๆ นำเคารพเลื่อมใสและมีจิตวิยาสูง รวมทั้งบุคลิกภาพ ด้านการแต่งกายที่ดูดี มีรสนิยมที่พอเหมาะสมและเป็นไปตามค่านิยมของสังคม
2. ครุ คือ ความหนักแน่น นำเคารพ มีเหตุผลไม่เชื่อคนง่าย ดังที่สังคมมักจะพูดกันจน ติดปากว่า ไม่หุบเขาเชื่อคนอื่นง่าย โดยเฉพาะคนสนิทหรือผู้ใกล้ชิด มีความรอบคอบมีเหตุผลและรู้จักฟังคนอื่น ไม่เอาแต่ใจตนเองเป็นที่ตั้ง คิดและทำทุกอย่างอย่างมีหลักเกณฑ์ ก็จะสามารถสร้างความเคารพนับถือแก่ ผู้ร่วมงานและผู้พบเห็นได้ง่าย
3. ภาวนีโย คือ ความน่ายกย่อง ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความยุติธรรม มีน้ำใจให้ความ รักและรู้จักให้อภัยแก่ผู้อื่น และในขณะเดียวกันก็ต้องรู้จักขอโทษผู้อื่นด้วย เมื่อเกิดความผิดพลาดในการทำงานร่วมกัน รู้จักให้การช่วยเหลือด้วยน้ำใจเมื่อนำผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเดือดร้อน
4. วัตตา คือ การพูดได้เหตุได้ผล รู้จักแนะนำตักเตือนมีหลักการและหลักวิชาในการเจรจา และอธิบาย จนทำให้เกิดเห็นดีเห็นงามยินยอมพร้อมใจที่จะทำตามทั้งกายและใจ มีศิลปะในการโน้มน้าว จิตใจผู้อื่น ให้คำแนะนำตักเตือนในการทำงานที่ผิดพลาดและสมควรปรับปรุงโดยที่ผู้ฟังไม่รู้สึกรู้ว่าอึดอัดหรือเป็นปมด้อยของตนเอง
5. วจนักขโม คือ ความอดทนต่อถ้อยคำ ผู้นำของทุกองค์กรย่อมได้รับการ วิพากษ์วิจารณ์จากการทำงานทั้งในแง่ดีและแง่ไม่ดี รู้จักรับฟังอย่างมีสติและเป็นเหตุเป็นผลเมื่อได้รับการตำหนิติเตียน และไม่ลึงโลดลำพองจนออกนอกหน้าเมื่อได้รับเสียงชื่นชม
6. คัมภีรัง กะถัง กัตตา คือ ความเข้าใจหลักการสอน ธรรมชาติของคนไม่ชอบให้คนอื่นมา สอน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้บังคับบัญชาผู้อาวุโสเพื่อนหรือแม้แต่รู้ด้อยอาวุโสก็ตามดังนั้น การเลือกใช้ วิธีการที่ดีและเหมาะสมจึงเป็นสิ่งที่จะต้องจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการแนะนำบุคคล เช่นเดียวกับนักบริหารภารกิจในการกำกับดูแลบุคลากร ให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการทำงานที่ต้องฝึก อบรม ตรวจสอบ ให้คำแนะนำผู้ร่วมงานอยู่เป็นประจำ
7. โน จัฏฐาเน นิโยชเย คือ การไม่ชักนำไปในทางเสื่อม ผู้นำที่ดีย่อมรู้จักแสวงหา ช่องทางที่เป็นคุณให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติ ไม่เพียงแนะนำทางที่จะนำไปสู่ความเสื่อมเพราะผู้นำที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น

ต้องรู้จักการ “แนะนำ” แก่ผู้อื่นได้ “แนะนำ” คือ ชี้ทางที่ถูกที่ควรให้ทำ “นำ” คือ ทำให้ดูเป็นตัวอย่างอันจะก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือแก่ผู้อื่น

หลักกัลยาณมิตรธรรม เป็นหลักที่ผู้บริหารควรนำมาใช้เพื่อเป็นบ่อเกิดในการพัฒนาบุคลากรใน หน่วยงานให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้เจริญงอกงาม นอกจากนี้หลักกัลยาณมิตรธรรมยัง อาจเรียกว่า เป็นแสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดั่งามหรือรุ่งอรุณแห่งการศึกษา ซึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตที่ จะพัฒนาไปสู่ความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นบุคคลที่พึงปรารถนาของหน่วยงาน (ประวัติ พินผาสุก, 2549)

หลักพรหมวิหารธรรม

หลักผู้นำจากพระพุทธศาสนาประการที่สอง คือ **หลักพรหมวิหาร 4** ประการ ซึ่งถือเป็นคุณธรรมพื้นฐาน ที่ผู้นำจะต้องมีอยู่ประจำในจิตใจ เพื่อนำไปสู่การแสดงออกที่ดีและเหมาะสม สำหรับตัวผู้นำถ้าสามารถแสดงออก ได้อย่างดีและเหมาะสมแล้ว ก็จะนำไปสู่ศรัทธาจากบุคคลต่าง ๆ ในองค์กร และทำให้สามารถนำพาทุกคนไปใน ทิศทางเดียวกันได้ การที่ผู้นำดำรงตนอยู่ในพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2549)

1. เมตตา คือ ความรัก ความหวังดี หรือความคิดปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข ผู้นำที่ดีจะต้องให้ ทั้งความรักและความหวังดีต่อลูกน้อง ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ทุกคนได้รับความเป็นธรรมและมีความเสมอภาคกัน

2. กรุณา คือ ความสงสาร ความคิดปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ผู้นำที่ดีจะต้องมีความสงสาร และเห็นใจผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อมีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาส่วนตัว ปัญหาในการทำงาน หรือปัญหาทั่วไปอื่น ๆ ควรให้ความสนใจ เพียงแต่จะต้องมีวิจารณ์ว่าเรื่องใดควรจะเข้าไป เกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด มิใช่ว่าหากมิใช่ เรื่องเกี่ยวกับงานแล้วจะไม่ขอเข้าไปยุ่งเกี่ยว เช่นนั้นถือว่าผู้นำขาดความกรุณา

3. มุทิตา คือ ความเบิกบานพลอยยินดีด้วยเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่คิดอิจฉาริษยาผู้อื่น โดยเฉพาะ ลูกน้องผู้ใต้บังคับบัญชาของตนเอง เมื่อเขาได้ดีกว่าก็ควรร่วมแสดงความยินดีด้วยอย่างเปิดเผยและ เหมือนกันทุก ๆ คนและที่สำคัญจะต้องมีความเสมอต้นเสมอปลายด้วยโดยเฉพาะควรแสดงความยินดีใน วาระพิเศษของ ผู้ใต้บังคับบัญชา

4. อุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลาง วางเฉยไม่ติ่งใจหรือเสียใจเมื่อผู้อื่นเผชิญวิบัติผู้นำจะต้องไม่ ซ้ำเติมผู้อื่นโดยเฉพาะผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อเขาเกิดความผิดพลาดจนเกิดความเสียหายต่อตนเอง ต่องาน หรือต่อ ผู้อื่น ผู้นำต้องรู้จักการส่งเสริมและให้กำลังใจ ไม่คิดทำลายด้วยคำพูด การแสดงออก หรือการปฏิบัติตรง ๆ

ดังนั้น ผู้นำที่ดีต้องมีพรหมวิหาร คือ ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ 4 ประการ เพราะเมตตาจะทำให้รัก บริหารรู้จัก มองแง่ดีของเพื่อร่วมงาน และจดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คน ให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา กรุณา จะทำให้ผู้นำเปิด ใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น มุทิตาทำให้ผู้นำส่งเสริมคนให้ทำงาน มีโอกาส พัฒนาความรู้ความสามารถจนได้ เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น และอุเบกขาทำให้ผู้นำมีความยุติธรรม ในการให้รางวัลและลงโทษ โดยรู้เท่าทันคน ร่วมงานทุกคน

หลักโลกบาลธรรม

หลักผู้นำจากพระพุทธศาสนาประการที่สาม คือ **โลกบาลธรรม** คือ ธรรมคุ้มครองโลก ซึ่งโลกในที่นี้ หมายถึงมนุษย์ หรือโลกที่เป็นแผ่นดิน (หมายความว่ารวมถึง องค์กร หน่วยงานด้วย) ทั้งนี้โลกจะไม่สับสนวุ่นวาย เตือดร้อน หรือประสบปัญหา เพราะการใช้หลักโลกบาลธรรมนี้เอง หลักธรรมที่เป็นหลักให้ผู้นำได้ครองตนอยู่ใน องค์กรอย่างเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาคือ ธรรมคุ้มครองโลก 2 ประการ คือ (รัตนะ ปัญญาภา, 2553)

1. หิริ คือ ความละอายแก่ใจ ละอายต่อการทำชั่ว การที่บุคคลละอายต่อการทำความชั่ว เพราะมี ความละอายใจตนเอง มีความสำนึกตัวว่า เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำแม้จะมีโอกาสก็ตาม บุคคลที่มีความรู้สึกภายใน ยับยั้งไว้ มิใช่เพราะกลัวผู้อื่นจะเห็น แต่เป็นเพราะมโนธรรมประจำใจ หากผู้นำส่วนใหญ่หรือทั้งหมดแล้วคิดเช่นนี้

ปัญหาการทุจริต ประพฤติชั่วในวงราชการ หรือในการทำงานโดยทั่วไปจะไม่เกิดขึ้น เพราะทุกคนมีจิตสำนึกในการกระทำบาปว่าเป็นของไม่ดี

2. โอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อการทำชั่ว การที่บุคคลเกรงกลัวต่อความชั่วไม่ยอมทำผิดทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น เพราะกลัวความสกปรกเกิดขึ้นในใจซึ่งอาจทำให้ได้รับผลที่เสียหายในภายหลัง

หลักธรรม 2 ประการนี้ มิใช่หลักธรรมที่ใช้สำหรับสร้างความรับผิดชอบโดยตรงแต่เป็น จริยธรรมที่สนับสนุนให้บุคคลเกิดความคิดหรือสำนึกในอันที่จะไม่ทำความชั่ว ทำความผิดซึ่งเป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นความรับผิดชอบต่อตนเองขั้นพื้นฐาน เพราะบุคคลผู้ฝึกฝนจิตใจให้อายชั่ว กลัวบาปเป็นอย่างดีแล้ว ก็จะไม่ทำความชั่วความผิดทั้งต่อหน้าและลับหลังทั้งในที่ลับและที่แจ้ง เป็นธรรม สนับสนุนให้เป็นคนซื่อตรง ซื่อสัตย์ มุ่งประพฤติแต่ความดี ดังนั้น หิริ โอตตปปะนี้ จึงเป็นเหตุให้บุคคลเกิดความรับผิดชอบโดยอ้อมประการหนึ่ง

หลักธรรมอันทำให้งดงาม

หลักผู้นำจากพระพุทธศาสนาประการที่สี่ คือ **ธรรมอันทำให้งดงาม** เป็นคุณธรรมที่สอนให้คนรู้จักรักในตนเอง รักในความเป็นคน รักในบทบาทหน้าที่และศักดิ์ศรี ความมีเกียรติของตนเอง ในกรณีของนักบริหารองค์กร นักบริหารเองจะต้องรักในความเป็นนักบริหารองค์กร และรักษาเกียรติยศของนักบริหารนั้น ๆ อย่างเต็มความสามารถ ไม่ดูถูกตัวเองหรือน้อยเนื้อต่ำใจกับตำแหน่ง และหน้าที่ที่ทำอยู่ในขณะนั้น ต้องรักเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเองและในขณะเดียวกันก็หาทางปกป้อง ศักดิ์ศรีนั้นด้วยความดีในทุกด้าน ธรรมในข้อนี้มี 2 ประการดังต่อไปนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554)

1. ขันติ คือ ความอดทน อดได้ทนได้เพื่อบรรลุความดีงามและความมุ่งหมายอันชอบ เช่น อดทนต่อความเหนื่อยยากลำบากทั้งกายและใจ เป็นต้น

2. โสรัจจะ คือ ความสงบเสงี่ยม ความมีอัธยาศัยอันงดงาม รักความประณีตหมดจด เรียบร้อย ได้แก่ การรักษาอาชีพการงานให้เหมาะสม ต้องแสดงตนเป็นผู้ทรงภูมิความรู้ ภูมิฐาน และมั่นคง ด้วยภูมิธรรม

หากผู้นำกระทำได้เช่นนี้ ก็นับว่าเป็นผู้มีความสงบเสงี่ยมเยือกเย็นในหน้าที่ จิตใจที่สงบ เยือกเย็นย่อมส่งผลให้การแสดงออกทางกายของนักบริหาร แม้กระทั่งสีหน้าก็ไม่มีการสามารถพบข้อผิดพลาดได้ จะพบแต่ความเยือกเย็นและนิ่มนวล นิ่มนวลอย่างมีจังหวะ รักษาความปกติของกิริยาท่าทาง และย่อมเป็นที่เลื่อมใสและน่าเชื่อถือแก่ผู้พบเห็นทั่วไป

หลักสัปปริสธรรม

หลักผู้นำจากพระพุทธศาสนาประการที่สี่ คือ **สัปปริสธรรม** คือ หลักคุณธรรมของสัตบุรุษหรือคนดี โดยบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้นำ ทั้งที่ตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือแม้แต่ความคาดหวังของสังคมแล้ว ผู้นำเปรียบเป็นสัตบุรุษ คือ เป็นบุคคลที่น่านับถือหรือเป็นคนดี คนสงบ ที่น่าเคารพยกย่องซึ่ง (ไพโรวัลย์พรหมนา, 2557) ได้อธิบายสรุป สัปปริสธรรม 7 ประการ ไว้ดังนี้

1. อัมมัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้ว่าสิ่งใดเป็นเหตุแห่งสุข สิ่งใดเป็นเหตุแห่งทุกข์ สิ่งใดเป็นเหตุแห่งความเจริญหรือสิ่งใดเป็นเหตุแห่งความเสื่อม นักบริหารต้องรู้จักการใช้ปัญญาและ วิจารณ์ญาณอย่างรอบคอบ สงบเยือกเย็นตั้งสติคิดหาสาเหตุแห่งความทุกข์ของคนที่ได้อย่างถูกต้อง ผู้นำย่อมเป็นคนที่ต้องพิจารณาอยู่เสมอว่าสิ่งใดเป็นเหตุแห่งความเจริญขององค์กร และผลแห่งการคิด พิจารณานั้นก็นำมาใช้เป็นประโยชน์แก่การทำงานในองค์กร

2. อัตถัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักผลหรือรู้ความมุ่งหมาย กล่าวคือ ผู้นำที่ดีต้องรู้จักจุดหมายหรือเป้าหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ มีความรู้ความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ขององค์กรว่า มีทิศทาง เป็นอย่างไร มีเป้าประสงค์เป็นอย่างไรเพื่อให้สามารถดำเนินการไปอย่างถูกต้องตามเป้าหมายนั้น ในทางพระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า อัตถัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักอรรถรู้จักจุดหมาย รู้ประโยชน์ เพราะการรู้จักจุดหมายนั้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนัก

บริหาร ซึ่งหากไม่เข้าใจจุดหมายหรือความมุ่งหมายของการกระทำหรือ กิจกรรมองค์การแล้ว การดำเนินการสิ่งใด ย่อมไร้ทิศทาง

3. อัตตัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักตน รู้ว่าตนเป็นใครอยู่ในฐานะใดมีความสามารถ อย่างไร และ จะประพฤติตนให้สมควรแก่ฐานะอย่างไร ผู้นำที่ดี จะต้องสำรวจอยู่เสมอว่า ตนเองมี จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร แล้ว ดำเนินการปรับปรุงจุดบกพร่องของตน และพัฒนาจุดแข็งของตนให้ดียิ่งขึ้น ผู้นำที่ดีควรพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของโลกในสถานการณ์ปัจจุบัน และสามารถนำพาผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และองค์การไปสู่จุดหมายที่วางไว้

4. มัตตัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ความพอเหมาะพอดีในการทำงานและในการดำเนิน ชีวิต เช่น รู้จักประมาณในการหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ และรู้จักประมาณในการบริโภคแต่พอควร เพราะความ พอประมาณนักบริหารที่ดีต้องรู้จักความพอเหมาะพอควร ในการทำกิจกรรมทุกอย่างให้ลุล่วงไป ได้ด้วยดีตาม เป้าหมายที่วางเอาไว้ ผู้นำที่รู้จักพอประมาณตามหลักมัตตัญญา ย่อมทำให้มีความเจริญ เหมาะแก่ฐานะของตน โดยรู้จักพอดีในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสมซึ่งย่อมสามารถนำหมู่คณะและองค์การไปสู่ความสุขสงบ ปลอดภัยและความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

5. กาลัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาอันสมควรในการประกอบกิจการต่าง ๆ ผู้นำที่ดี จะต้องเป็นนักบริหารเวลา หรือมีการวางแผนให้เหมาะสมกับเวลาอย่างถูกต้องไม่ว่าจะเป็นการ เริ่มต้น การควบคุม การทำงาน และการเสร็จสิ้นของการทำงาน เพราะนักบริหารที่ทำงานที่เหมาะสมกับเวลา กล่าวคือ เวลาไหนควร ทำสิ่งใด ถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของการเป็นผู้นำที่ดี ในการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่าง ถูกต้องและทันต่อสถานการณ์โลกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การดำเนินการต่าง ๆ เมื่อทำให้ถูกต้องเหมาะสม กับเวลาแล้วย่อมได้รับประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น รวมทั้งองค์การที่ตนปฏิบัติงานอยู่ด้วย

6. ปริสัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักชุมชนสังคม ตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวางจากสังคม โลก สังคม ประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์ใด มีปัญหาอย่างไร จะได้เข้าใจความต้องการของสังคมนั้นได้ ชัดเจน หรือแก้ไข ปัญหาได้ตรงจุด นอกจากนี้ต้องรู้ เข้าใจ ระเบียบกฎเกณฑ์ วัฒนธรรมประเพณีของสังคม นั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้เข้าใจถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคมนั้นอย่างถูกต้องการรู้ว่าชุมชน หน่วยงาน หรือองค์การมีบริบททาง สังคมเป็นอย่างไร ย่อมทำให้ผู้นำวางตนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับบริบทสังคมนั้นๆ อีกทั้งยังเป็นที่ยอมรับนับถือ และได้รับความร่วมมือจากบุคคลในชุมชนหรือหน่วยงานนั้น ๆ ด้วย ก็จะทำให้การดำเนินการต่าง ๆ ราบรื่นไปด้วย

7. บุคคลโพรปรัญญา คือ รู้บุคคลรู้ประเภทบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องกับตัวรู้ว่าควรจะทำ ปฏิบัติต่อ เขาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและได้ผลเป็นอย่างไร ในเชิงการบริหารการรู้จักเลือกใช้บุคคลให้ เหมาะกับหน้าที่หรือ ความถนัด จึงเป็นความสามารถที่พึงกระทำ การพิจารณาเลือกคนที่จะคบหาหรือติดต่อด้วยทั้งในเรื่องการงานและ เรื่องส่วนตัวก็เป็นสิ่งที่พึงระวัง ดังนั้นการคบค้าสมาคมกับผู้คนเป็นงานหลักอย่างหนึ่งของนักบริหาร ถ้ามีความสัมพันธ์ที่ดี ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสถาบัน และองค์การของตนเองได้ ในทางตรงกันข้ามหากมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีย่อมนำมาความเสื่อมมาสู่องค์การได้

จะเห็นได้ว่าหลักสัปปริสธรรม เป็นธรรมที่ทำให้ผู้บริหารสามารถจัดการภาระงานให้สำเร็จได้ ตาม เป้าหมาย เพราะจะทำให้ผู้บริหารเป็นผู้มีเหตุผลในการปฏิบัติตน มีเหตุผลในการปฏิบัติงาน รักความ เที่ยงธรรม รู้จักหน้าที่ของตนเอง รู้จักกาลเทศะ รู้จักองค์การ วัฒนธรรมองค์การ รวมทั้งรู้จักเลือกใช้คนให้ เหมาะสมกับงาน อีกด้วย

สรุป

การบริหารงาน การบริหารคน ในองค์กรต่าง ๆ ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งสำคัญเป็นอันดับแรกเลยนั่นก็คือ การครองตนของผู้ผู้นำ ที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้นำที่ดี การนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็น หลักกัลยาณมิตรธรรม ที่เป็นหลักการสื่อสารภายในองค์กร การดำรงตนให้เกิดความศรัทธาของผู้ตามด้วยพรหมวิหารธรรม การสร้างความรับผิดชอบในตัวผู้นำด้วยหลักโลกบาลธรรม วางตัวให้เหมาะสมและน่าเชื่อถือด้วยหลักธรรมอันทำให้งาม และการจัดการงานให้สำเร็จด้วยหลักสัปปุริสธรรม การนำหลักธรรมเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในปัจจุบันนั้นจะทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งในส่วนของตนเอง ส่วนของการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและส่วนของความสำเร็จอันเกิดจากการทำงาน เพราะความประพฤติของผู้ผู้นำหรือนักบริหาร มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นอกจากนี้พระพุทธเจ้า ยังทรงเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักบริหารหรือผู้นำกับโคผุ่ที่ข้ามน้ำ ว่ามีความเหมือนในเชิงการขึ้นนำหมู่คณะไปสู่เป้าหมายที่ตรงทางหรือไม่ตรงทางได้ องค์การทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นขนาดใหญ่หรือขนาดเล็กต่างก็มีวัตถุประสงค์สำคัญอยู่ที่การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลสูงสุด และมีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว กว่าองค์การอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ แต่ละองค์กรจึงต้องมีผู้นำหรือผู้บริหารที่ดี เก่งและเป็นมืออาชีพมาบริหารองค์กรของตน ซึ่งหนึ่งในคุณลักษณะที่สำคัญของการเป็นผู้นำที่ดี คือ การที่ผู้นำหรือผู้บริหารนั้นจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นองค์ประกอบ อันจะเป็นหลักประกันของความสำเร็จในการบริหารงานอย่างมีมาตรฐาน เพราะผู้นำหรือนักบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีมาตรฐานทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับมิติด้าน การครองตน ครองคน และครองงาน ปัจจุบันเรารับอิทธิพลในแนวคิดทางด้านการบริหารจากโลกตะวันตกมามากขึ้น ทำให้เรามักจะละเลยการนำหลักธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาปรับใช้กับการนำองค์กรของเรา แต่จริง ๆ แล้ว การนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาปรับใช้กับการบริหารองค์กรนั้น น่าจะเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยมากกว่าการนำหลักของตะวันตกมาใช้แต่เพียงอย่างเดียว บทความนี้นอกจากจะเป็นประโยชน์ที่จะนำไปพัฒนาตนเองของผู้ผู้นำแล้ว ยังสามารถนำไปต่อยอดเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการเป็นผู้นำที่ดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในองค์กรต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2552). ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ลกรุ๊ป.
- ไพโรวัลย์ พรหมนา. (2557). การพัฒนาการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมของสภานิติบัญญัติเพื่อประชาชน. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธีระ รุญเจริญ. (2553). ความเป็นมืออาชีพในการจัดการศึกษาและบริหารการศึกษา ยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- บุญศรี ถาวร. (2566). ศึกษาวิเคราะห์คุณธรรมจริยธรรม สำหรับผู้บริหาร. เรียกใช้เมื่อ 24 พฤษภาคม 2566 จาก <https://englishformbunsorn.blogspot.com/2012/10>
- ประภัสสร เสวิกุล. (2566). จริยธรรมของผู้บริหาร. เรียกใช้เมื่อ 24 พฤษภาคม 2566 จาก <https://www.komchadluek.net/news/164503>
- ประวัติ พันผาสุก. (2549). คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- พระชลญาณมุนี. (2561). ภาวะผู้นำเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2549). พุทธวิธีในการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- พระมหาจุฑาชัย วชิรเมธี. (2554). ภาวะผู้นำ : จากเนลสัน มันเดลา โอบามาแห่งทำเนียบขาว. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิมุตตยาลัย.
- พสุ เดชะรินทร์. (2566). คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เรียกใช้เมื่อ 24 พฤษภาคม 2566 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/376628>
- รัตน์ะ ปัญญาภา. (2553). เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพุทธธรรม. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2557). ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและนวัตน์ที่สนร่วมสมัยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง. (2562). ภาวะผู้นำเชิงพุทธ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.
- สุขุม นวลสกุล. (2557). หัวหน้างานต้องมีดี. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: ธรรมนิติ เพรส.
- Leon Ho. (2023). What Makes a Good Leader: 15 Critical Leadership Qualities. Retrieved May 23, 2023, from <https://www.lifehack.org/articles/communication/10-impressive-characteristics-great-leaders-have.html>
- McFarland. (1979). Management: Foundation & Practices. 5th ed. New York: Macmillan Publishing Inc.